

váltogatja. Mint aki fél, hogy a személyesség túl érzelgőssé teheti, a melegebb, meg-
hittebb hangból hirtelen csap át a nyers hangba. Durva, vulgáris szavakat használ,
hogy aztán ismét emelkedett lehessen. De nemcsak a szóhasználatban kedveli a vég-
letek összebékítését ez a stílus. Ez az ötvözés jellemzi a szemléletet is: egyszerre
mutat tragikusnak és komikusnak egy-egy életjelenséget, egy-egy pillanatot. Egy-
szerre mutatja szükségszerűnek a tisztánélést és a bemocskolódást; élcelődik a gyá-
vákkal, alázatosokkal, ugyanakkor sajnálni tudja a félelem szorította embert. Gyen-
géség és gorombaság, azonosulás és fölény, pátosz és szenvtelenség, szépség és rútság
így vegyül ebben a stílusban. „Galamb és vécépapír” — írja a „paloma” szó je-
lentéséről Gion, s ez az ellentézés az egész kötetet meghatározza. Innen is lehet
talán, hogy az Olyan, mintha nyár volna inkább általános igazságokat, tanulságokat
fogalmaz meg a magányról és a szerelemről, a félelemről és a vakmerőségről. Az író
szándéka nyilvánvaló: a mesét, az anekdotát, a történetet akarja visszahelyezni ősi
jogaiba. A társadalmi vonatkozások, aktualitások nem jutottak így olyan kitüntetett
szerephez, mint például a *Testvérem*, *Joáb* esetében. Ebből a szempontból kevésbé
izgalmas kötet a mostani. A jelenre — s a múltra így — kevesebb fényt sugároz.
Az író ítélkező hajlama helyett a beleérző képességét engedte érvényre jutni. Szi-
gorú valóságértelmezéséről már régebben meggyőződött. Most azt bizonyította be vég-
leg, hogy a szürke hétköznapiakból is képes költészetet írni. Tud csillagokat rajzolni
az égre, „mintha nyár volna”. (*Forum*, 1974.)

MÁRKUS BÉLA

Csiki László: Az idegen város

Csiki László negyedik kötetének „három történetét” kissé tanácstalanul kezdtem
olvasni. Csikivel együtt ismételtetem a „fülön” olvasható kérdést: „... miért éppen
erről és *így* szólnak ezek a történetek?” Az első írás (*Bevándorlók*), melynek sajátos
műfaji meghatározást (Dráma prózában) adott a szerző, úgy indul, mint egy „új
regény”. A hagyományos cselekménynek nyoma sincs. Jellemek helyett *történetüket*
megélő figurákat ismerünk meg. Ki a három vándor? Kicsoda Lót és miért ellensége
a városnak? Ki a „borzas fiatalember”? Miért „végez vele” Lót kisebbik lánya? —
A kérdéseket sorolhatnánk tovább. Később a vándorokról megtudjuk, hogy „ezek
azok, akikről írva vagyom, hogy eljönnek egyszer, ha beérik az idő”. Lót, a bűnös
városból az angyalok információja alapján megmenekülő ótestamentumi hős pedig
kijelenti: „Kiválasztottak atyja vagyok... Elmegyek a pusztába, és megtanítom az
embereket a puszta jóságára.” Az *idegen város* című történet figuráinak egyedi sajá-
tosságai is eltűnnek. A főhősnek, Bének még neve sincs, az időt és a színhelyt ille-
tően ugyancsak bizonytalan minden. Bé egy ismeretlen városban kószál, egyetlen
főíratot sem tud elolvasni, az emberek egyetlen szavát sem érti meg.

Az elmondottak alapján Csiki új kötetét (különösen az első két történetet) a
nouveau roman módszerét *másoló* művek közé is sorolhatnánk. De nem nyújthatunk
be hiánylistát egy, a műtől idegen normarendszer alapján. Az „új regény” tudato-
san kerüli az alkotói fantázia adta lehetőségeket. Csiki viszont — éppen a fantázia
segítségével — jut el „valamilyen képzeletbeli vagy inkább lehetséges tartományig”,
egy „Volt-Nincs tartományig”, ahol a valóságból jól ismert dolgok egyben más ar-
cukról is bemutatkoznak. Az író tehát kitalált, illetve (a *Bevándorlók* esetében) át-
dolgozott egy történetet, ami azután keretként, elvonatkoztatott szerkezetként — ép-
pen az általános vonások hangsúlyozásával — mutat túl önmagán. A jelentés így ki-

tágul, s az már kizárólag Csiki erénye, hogy író és mű, elhatározás és valóra váltás között nincs ellentét. Az elbeszélés költőisége már az első prózakötetben (*Cirkusz, avagy: bűcsű az ifjúságtól*) is jellemző volt. Az absztraktabb, vértelenebb részekben most is átsegíti az olvasót az objektivitás mögött bujkáló személyesség, a rejtőködő líraiság.

Az *út szélén* már sokkal közelebb áll a szokványos epikai megoldásokhoz. Király László „a »szabályos« realizmus módszerét” emeli ki (Utunk, 1975. 11. sz.). Valójában az új formák keresése erre a történetre is jellemző. Az elbeszélés menetét többször megszakító, az alkotás folyamatát jelző megfigyelések, kitérők például egy rendkívül izgalmas, alkotáslélektani szempontból is érdekes analízis lehetőségét teremtik meg. („Ennek a történetnek *A hidegház* címet akartam adni . . . Ha alcímet is kellene adnom ennek a résznek, *A testem a történelemben* volna ez . . . , . . . amit eddig elmondtam, csak ravasz jelzés” stb.) — „. . . én csak egyet akartam: leírni azt, amit most tudok életem egy régi szakaszáról és egy esetről, melyet bárki végigélhetett volna . . .” — olvassuk az egyes szám első személyű elbeszélésben. Maga az „eset” különösebben nem jelentős, a hangsúly a fiatalember önmagára eszmélésén van. S ennek a „születési folyamatnak” felel meg az „új élet” szerveződése, a háború utáni évek színes, kavargó világa.

Az író persze mindhárom történetben ugyanaz érdekl. Azt mondhatnánk: Csiki a magatartásformákra kíváncsi elsősorban. Igaza van Király Lászlónak: a Bevándorlóknak a bibliai „ötlet csak ürügy”. Az átdolgozott vallási tárgyú csodás történet szereplői — a „borzas fiatalember” kivételével — a teljességről lemondva egyfajta lefokozott életet élnek. Tudjuk, a fiatalember a Lót által hirdetett „puszta jóssággal” szemben valami mást akar. Így lesz a történet harmadik részében („A szerző hajdani iskolai dolgozatá”-ban) a városépítő hős előképe. S az ellenpont itt is megvan, hiszen az „iskolai dolgozat” arról a Tót bácsiról szól, aki jó volt, de „nem csinált semmit”. Az idegen város Béje is eligazodni akar a számára érthetetlen és megmagyarázhatatlan világban. Nem fogadja el az idegenséget, bolyongásában nem Robbe-Grillet *Útvesztőjének* riadalma van. Csiki tudja, hogy „Az új élethez új emberek kellenek”. Már Az út szélén mottója (Farkas Árpád-idézet) is az embert és történelmet egyként felelősséggel néző írói alapállásra utal: „A nagy robogások rostján / életek hullhatnak át. / S nekünk minden kiégett szemre, / ujjongásra és sóhajtásra, / kacajra és könnyre, / karokra, / vézna és erős karokra / szükségünk van.”

A költőként is nemzedéke legjobbjai között említhető Csiki László asszimilálta a modern próza újításait, vívmányait, írásai (Németh László kifejezésével élve) nem „szellemi járvány” lecsapódásai. Úgy tűnik, Csiki a hagyományos realista epika és a non-fiction közötti harmadik utat választotta. Természetesen a kötet három történetben különböző, bár műfajilag élesen el nem különíthető variánsok figyelhetők meg. A Bevándorlók a parabola, Az idegen város az erős hangulati hatásokra építő költői próza, Az út szélén az esszéregény felé közeledik. De mindhárom írásban nagy fontosságúak az elemző-intellektuális és a morális elemek. — Csiki László könyve a korszerű romániai magyar próza kiteljesedésének újabb bizonyítéka. (*Kriterion*, 1974.)

OLASZ SÁNDOR